

DODATEK K PRAMENŮM RANÉHO ENEOLITU Z INTRAVILÁNU PRAHY-ŽÁBLIC

Miroslav Dobeš – Michal Kostka

ÚVOD – LOKALIZACE A SOUVISLOSTI

Přesně v době odevzdání již hotového příspěvku do předchozího čísla *Archeologie ve středních Čechách*, který pojednává o sídlištích raného a staršího eneolitu v intravilánu starých Žáblic (*Dobeš – Kostka 2008*) a ve kterém byly shrnuty a doplněny veškeré tehdy dostupné informace o nálezích z daných období (společně s *Dobeš – Kostka – Stolz 2007*), byl v přírůstkovém katalogu archeologických nálezů Muzea hlavního města Prahy (dále jen MMP) nalezen záznam o dalších nálezích pocházejících z Mšenské ulice, zahrnuté rovněž do zmíněného článku. Obsahem následujícího menšího příspěvku je tedy doplnění předchozího článku o chybějící, nově zjištěné údaje.

Drobná terénní akce archeologického oddělení MMP proběhla pod vedením Jana Kovářika 5. dubna 1982 a podle zápisu v přírůstkové knize šlo o vzorkování dvou objektů ve výkopu pro kabel. Objekty jsou situovány do Mšenské ulice mezi domy čp. 194/3 a 327/9 a autorem výzkumu byly zařazeny do období kultury nálevkovitých pohárů. Předpokládáme-li, že výkop vedl v prostoru ulice a nikoli v ploše dodnes volných nezastavěných parcel mezi dotyčnými domy, jde o střední část Mšenské ulice, tedy pozemku ppč. 458 katastrálního území Žáblice (*obr. 1:1*). Toto místo se nachází šikmo přes ulici, ve vzdálenosti asi 20 až 40 metrů východně od lokality Mšenská čp. 193/4 (*obr. 1:2*), kterou zkoumal Norbert Mašek z MMP v roce 1967, tehdy ve Škroupově ulici (viz *Dobeš – Kostka 2008*, 71–73 a dále, *obr. 16*). Obě místa nálezů raně eneolitické keramiky tak lze spojit do jedné archeologické lokality s názvem Mšenská, vzdálené 70 až 100 metrů od další, již zpracované a publikované raně a staroeneolitické lokality v ulici Legionářů (*obr. 1:4*). Ta byla zkoumána MMP v roce 1999 na dnešním pozemku ppč. 203/5 (nové číslo) katastrálního území Žáblice (*Dobeš – Kostka 2008*, *obr. 1:8*). Přibližně mezi těmito dvěma lokalitami ležela poloha č. VI (*obr. 1:3*), evidovaná v roce 1925 Janem Axamitem v okolí domu čp. 156 (*Axamit 1930*, 198; *Dobeš – Kostka – Stolz 2007*, 119, *obr. 1:7*).

Sídliště v Mšenské ulici se rozkládalo na mírném svahu žáblického návrší skloněném k severovýchodu, v nadmořské výšce 269,5 m n. m. Podloží zde tvoří pleistocénní eolické a deluvioeolické sedimenty – spraše a sprašové hlíny (*Kovanda*

Obr. 1. Praha-Žáblice. Plán části intravilánu s polohami časně eneolitických nálezů: 1 – ul. Mšenská mezi domy čp. 194 a 327 (*Kovářik 1982*); 2 – ul. Mšenská u domu čp. 193 (*Mašek 1967*); 3 – okolí domu čp. 156 (*Axamit 1925*); 4 – ul. Legionářů ppč. 203/5 (*Kostka 1999*)

a spol. 2001, příl. 1), které byly původně překryty kvalitní úrodnou černozemí, jejíž přesná mocnost v místě sídliště dnes není určitelná. Nejbližším vodním tokem je malá vodoteč, napájající Mratínský (nebo též Červenomlýnský) potok od jihu, jejíž pramenný zdroj leží asi 350 metrů daleko po vrstevnici, severozápadně od sídliště. Tato vodoteč je v podstatě součástí rozsáhlé pramenné pánve Mratínského potoka, který sám pramení ve vzdálenosti kolem 700 metrů severně od lokality.

Nálezový soubor získaný roku 1982 v Mšenské ulici byl podle údajů uvedených na sáčcích s nálezy rozdělen do dvou částí označených jako objekt č. 1 (př. č. A 16/1982-1, inv. č. A 227 877–917) a objekt č. 2 (př. č. A 16/1982-2, inv. č. A 227 918–941). Při probírání materiálu však bylo zjištěno, že zlomek stěny nádoby č. A 227 898 z objektu 1 je spojitelný se zlomkem č. A 227 935 z objektu 2 (obr. 2:17) a na obou střepech je rozeznatelný tzv. čerstvý lom, takže spolehlivost rozdělení nalezeného materiálu v sáčcích podle objektů lze snadno zpochybnit. Další střepy z předmětné nádoby, amfory s věncem pupkovitých uch na maximální výduti (obr. 2:17,19), příznačné světle šedou barvou povrchu a nezaměnitelnou vysokou příměsí slídy, byly rovněž identifikovány v obou objektech. Je tedy možné a velmi pravděpodobné, že objekty nacházející se ve výkopu blízko u sebe byly pouze zaznamenány a vzorkovány jen sběrem nálezů na hromadách hlíny vyházené z výkopu, takže došlo k jejich smíchání a nepřesnému rozdělení, případně byla vzorkována jedna jáma v protilehlých stěnách výkopu a značena jako objekty dva (viz též pozn. 2). Žádná další dokumentace výzkumu nebyla nalezena, bližší nálezové okolnosti dnes již nejsou zjištělné. Popis nálezů sice respektuje původní uspořádání do dvou objektů, vycházející z označení na originálních sáčcích, vzhledem k výše uvedenému je s nimi však dále pracováno jako s jedním analytickým a statistickým souborem.

Pro úplnost je třeba dodat, že o zmíněné terénní akci a jejích výsledcích neexistuje v dosavadní archeologické literatuře žádná zmínka, lokalita nebyla podchycena ve sborníku zpráv Výzkumy v Čechách 1982–1983 ani v jiných předběžných sděleních, a zde poprvé publikované nálezy tedy nefigurují ani v posledním všeobsahujícím kompendiu pražského pravěku *Pravěká Praha (Lutovský – Smejtek a kol. 2005)*, kde by mohly být přiřazeny k lokalitě Ďáblice 4 (*Turek 2005, 299–300*).

Popis nálezů¹

Objekt 1

Pohár: část OS (1 OH, 2 HS), 21, O10 hladký, Ø 120, obr. 2:10, inv. č. 227880.

Poháry/zásobní hrnce: 1 zl. OH, 2, O10, Ø ±140. – 1 zl. OH, 2, O10, Ø ±160. – 1 zl. OH, 4, O10, Ø ±150. – 1 zl. OH, 4, O10, Ø 160.

Džbány: 1 zl. OH s kořenem páskového ucha, 2, O1, Ø 80, obr. 2:5, inv. č. 227878. – 1 zl. HP, 2, orn.: ryté linie, svrchu obrvené jedním řádkem vpichů, obr. 2:7, inv. č. 227902. – 1 zl. P, 21, orn.: nepravidelná rytá výzdoba, asi rozpadlý motiv vlčích zubů, obr. 2:3, inv. č. 227905. – 1 zl. P, 2, orn.: obrvená linie paralelně sledovaná další, obr. 2:6, inv. č. 227907. – 1 zl. P, 2, orn.: svislé ryté linie uprostřed příčně nepravidelně přehlazené, obr. 2:2, inv. č. 227906. – 1 zl. PS, 2, orn.: na plecích zbytky ryté výzdoby, krokvice či vlčí zuby, inv. č. 227908. – 1 zl. válečkovitého ucha, na řezu o rozměrech 9×15 mm, 21, inv. č. 227900. – 1 zl. válečkovitého ucha, 21, obr. 2:4, inv. č. 227899.

Amfora s pupkovitými uchy na max. výduti: část OS (1 OP, 2 OH, 4 HP, 1 PS, 53 T), 21, střep barvy šedé, silně slídnatý, O1–O2, Ø 90, obr. 2:17,19, inv. č. 227879, 227885, 227898, 227908, 227929, 227935.²

Amfory/puťny: 1 zl. PS, 21, orn.: kanelované vlčí zuby na plecích, obr. 2:14, inv. č. 227903. – 1 zl. PS, 21, orn.: paralelní šikmo vedené mělké kanelury na plecích, patrně motiv vlčích zubů, inv. č. 227904.

Mísy se zataženým okrajem: část OS (3 zl. OS) se svislou lištou/pupkem na hrdle, 21, O2–O3, Ø 230, obr. 3:2, inv. č. 227877 a 227881. – 1 zl. OS, 2, O3, Ø ±300, obr. 2:9, inv. č. 227882. – Část OS (6OH, 3 HS) s hrotitým pupkem na max. výduti, 21, O1, Ø 230, obr. 3:1, inv. č. 227888 a 227889. – 1 zl. OH, 21, O3, Ø 250. – 1 zl. OS, 1, O1. – 1 zl. HS, 21.

Mísy kónické?: 2 zl. OH, 2, O10.

Zásobní hrnce nálevkovité: část OS (1 OH, 3 T), 4, O10 nevýrazný, šikmo nehtovaný, Ø ±200, obr. 2:18, inv. č. 227890 a 227908. – 1 zl. PS s oválným výčnělkem, 4, obr. 2:13, inv. č. 227901.

Zásobní hrnec dvojkónický: 1 zl. OH, 4, O10 nehtovaný, obr. 2:16, inv. č. 227891.

Okraje: 1 zl. OH, 2, O1. – 1 zl. OH, 21, O1.

Dna: 2 zl. D, 21, D0. – Část TD (1 D, 1TD), 21, D1, Ø 80. – 1 zl. TD, 21, D1, Ø ±80. – Část TD (2 TD), 21, D1, Ø 90, dno vkleslé. – 1 zl. TD, 2, D1. – 1 zl. TD, 2, D4.

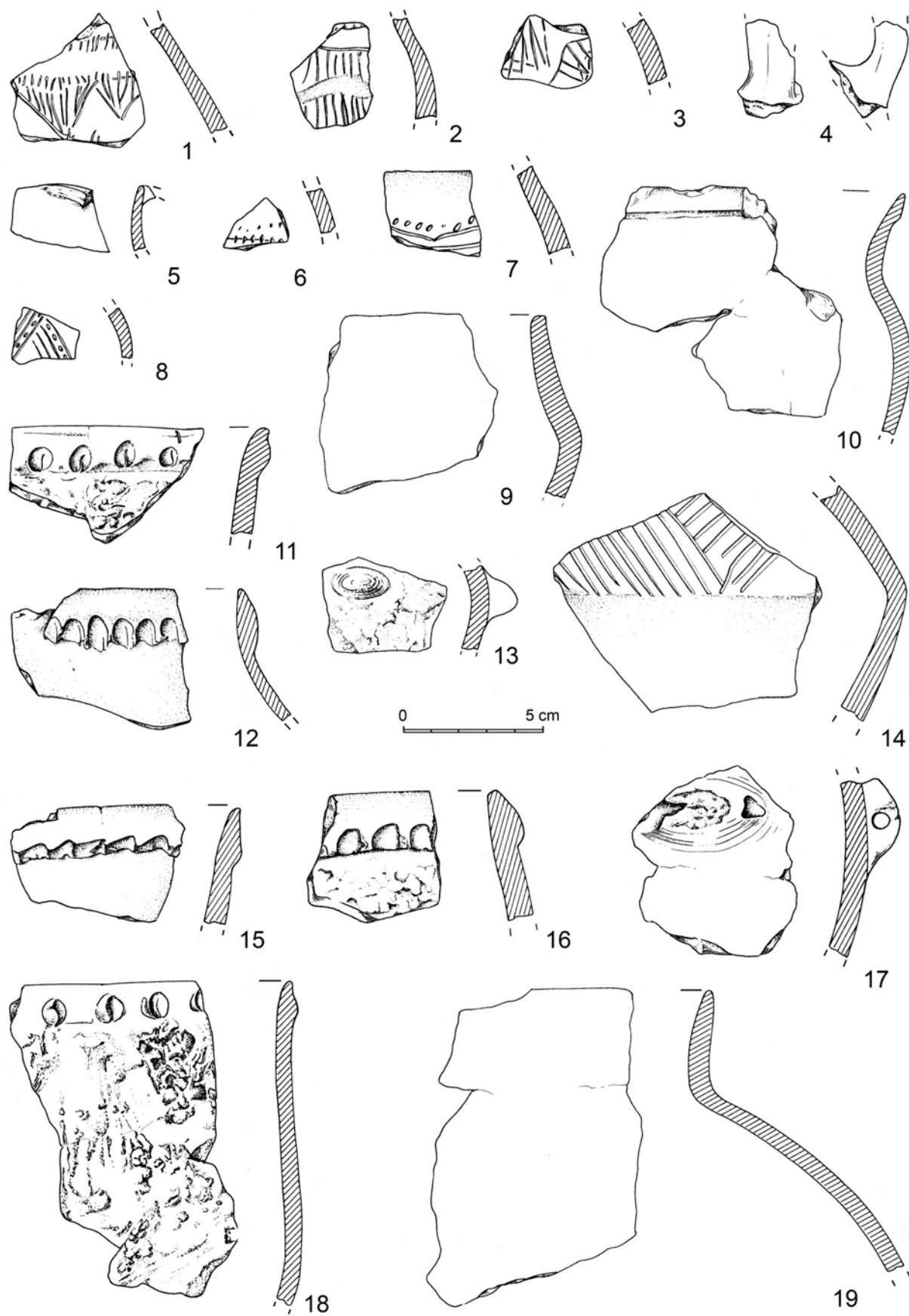
Atyp.: 13 zl. T, 1. – 27 zl. T, 2. – 36 zl. T, 21. – 3 zl. T, 3. – 14 zl. T, 4.

Kosti zvířecí: 1 sáček, inv. č. 227917.

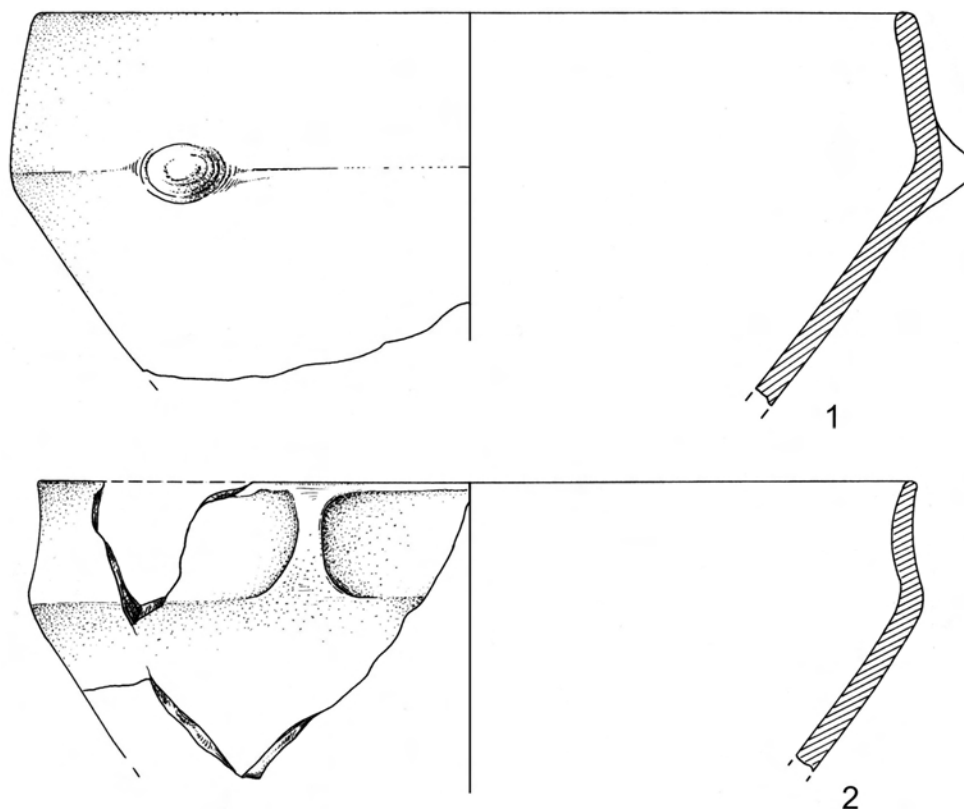
Mazanice: 7 omlětých zl. o hmotnosti cca 200 g, max. rozměr 5 cm, inv. č. 227916.

¹ Popis keramiky vychází z práce J. Kalfersta a M. Zápotockého (1991, poznámka 1 na str. 379 a obr. 17).

² Zlomky amfory, které ovšem nešly z valné části sestavit dohromady, pocházejí z obou J. Kovářkem zaznamenaných objektů. Výskyt více tvarů příznačných výše uvedenou barvou povrchu a značným podílem slídy v keramickém těstu ovšem není pravděpodobný.

Obr. 2. Praha-Ďáblice, ul. Mšenská, výzkum 1982. Výběr keramiky z objektů 1 a 2. Kreslila M. Fábiková

Obr. 3. Praha-Ďáblice, ul. Mšenská, výzkum 1982. Výběr keramiky z objektů 1 a 2.
Kreslíla M. Fábiková

Objekt 2

Pohár: 1 zl. OH, 2, O10 nehtovaný, Ø 180, obr. 2:15, inv. č. 227919.

Poháry/zásobní hrnce: 1 zl. OH, 1, O10. – 2 zl. OH, 2, O10. – 1 zl. OH, 21, O10, Ø ±250. – 1 zl. OH, 3, O10, Ø ±140.

Džbány: 1 zl. HP, 20, orn.: negativní klikatka seshora obrvená rýžkami na linii, vše ryté, obr. 2:1, inv. č. 227933. – 1 zl. P, 21, orn.: ryté krokvice doplněné vpichy, obr. 2:8, inv. č. 227934. – 1 zl. válečkovitého ucha, na řezu o rozměrech 17×12 mm, 21. – 1 zl. válečkovitého ucha, na řezu o rozměrech 19×12 mm, 21.

Mísy se zataženým okrajem: část HS (1 HS, 1 T), 21. – Část OH (2 OH), 21, O3, Ø ±300. – 1 zl. OS, 1, O2.

Zásobní hrnec: část OH (2 OH), 4, O10 nehtovaný, Ø 220, obr. 2:11, inv. č. 227920 a 227923.

Tvar?: 1 zl. OH, 2, O10 nehtovaný, Ø 180, obr. 2:12, inv. č. 227918. – 1 zl. HS s drobným pupíkem na max. výduti, 2.

Dna: část TD (1 TD, 1 T), 21, D1, Ø 80. – Část TD (2 TD), 21, D1, Ø 90. – Část TD (1 TD, 3 T), 21, D4.

Atyp.: 1 zl. T, 1. – 21 zl. T, 2. – 15 zl. T, 21. – 1 zl. T, 3. – 3 zl. T, 4.

Kosti zvířecí: 1 sáček, inv. č. 227941.

Mazanice: 6 zl. o hmotnosti cca 100 g, max. rozměr 4 cm, inv. č. 227940.

ROZBOR KERAMICKÝCH NÁLEZŮ

Jednorázovou akcí J. Kovářika z roku 1982 v Mšenské ulici byly získány celkem 274 zlomky keramiky, a sice 191 z objektu 1 a 83 z objektu 2 (viz tab. 1). Vzhledem k tomu, že byl prokázán výskyt zlomků jedné nádoby (amfory na obr. 2:17,19) v obou kolekcích (srv. úvodní pasáž a pozn. 2), bude nadále pracováno se souborem jako s jednou entitou, jelikož je velmi pravděpodobné, že původně šlo o objekt jeden. Proporce tohoto souboru (72,6 % atypických zlomků, 4,7 % den, 14,3 % okrajů a 8,4 % střepů profilovaných) zcela zapadají do struktury ostatních, již dříve publikovaných raně eneolitických nálezů z Ďáblic (Dobeš – Kostka – Stolz 2007, tab. 2; Dobeš – Kostka 2008, tab. 2). Mimo jiné je tedy zřejmé, že diskutovaný soubor zahrnuje veškeré nálezy získané tehdejší akcí, čili sběr podrobený záměrnému výběru (např. selekce tzv. typických střepů) je velmi nepravděpodobný.

V kolekci je možné identifikovat celou řadu keramických tříd a typů. Setkáme se s nálevkovitými poháry a zásobními hrnci, často opatřenými tzv. románskou lisénou a blátitým povrchem (obr. 2:10,12,15–

Číslo objektu	-	Atyp	Dna	Okraje	Profil	Celkem	Orn	P4	D4	O10	Ost
01	Σ	140	9	26	16	191	6	22	1	9	4
01	%	73,3	4,7	13,6	8,4	100	3,1	11,5	0,5	4,7	2,1
02	Σ	59	4	13	7	83	2	5	1	9	2
02	%	71,1	4,8	15,7	8,4	100	2,4	6	1,2	10,8	2,4
Celkem	Σ	199	13	39	23	274	8	27	2	18	6
Celkem	%	72,6	4,7	14,3	8,4	100	2,9	9,9	0,7	6,6	2,2

Tab. 1. Praha-Ďáblice, ul. Mšenská, výzkum 1982. Základní struktura obou keramických souborů. Ve sloupci Profil jsou uvedeny zbylé tzv. typické střepy, nezahrnuté do kolonek Dna a Okraje – zlomky zdobené, pupky, ucha, zlomky výrazněji profilované. Ve sloupci Orn jsou vyjádřeny četnosti střepů s typickou vhloubenou výzdobou, kolonka P4 znázorňuje podíl střepů s blátitým povrchem, D4 podíl den oble vymezených, O10 zastoupení příslušného typu okraje, sloupec Ost další kulturně průkaznější zlomky – válečkovitá ucha, pásková ucha, tyčinkovitě provrtané pupky atp.

16,18), amforou/putnou s kanelovaným motivem vlčích zubů na plecích (obr. 2:14), amforou s věncem pupkovitých uch na maximální výduti (obr. 2:17,19), mísami se zataženým okrajem (obr. 2:9; 3:1–2) atp. Pro chronologické ukotvení nálezů mají ovšem význam zejména zlomky džbánů (obr. 2:1–8), které svými znaky – ucha vybíhající z okraje, rytá výzdoba na plecích, svrchu často omezená obrvenými liniemi – zcela zapadají do spektra mladojordanovských nálezů, dlouhou dobu porůznu evidovaných a zkoumaných v intravilánu Ďáblic a jeho nejbližším okolí (Axamit 1930, 196–199, tab. XLI:1, 3–9; Hájek 1930, 271, tab. XL:15 a XLI:2; Lüning 1976, 175–177, Taf. 66–71; Dobeš – Kostka – Stolz 2007, 98–110, obr. 15–22; Dobeš – Kostka 2008, tab. 2, obr. 18, 20:18–23).

Ostatní nálezy

Nekeramické nálezy sestávají pouze z nevýrazných zlomků mazanice a zlomků zvířecích kostí, které jsou předmětem samostatného příspěvku (Kyselý 2009).

ZÁVĚR

Příležitostná akce J. Kovářika z roku 1982 v Mšenské ulici (obr. 1:1), patrně jeden zahloubený objekt, je dalším dokladem hustého osídlení Ďáblického intravilánu a jeho bezprostředního okolí v mladším stupni jordanovské kultury. Souvisí zejména s výzkumem N. Maška v téže ulici roku 1967 (obr. 1:2), výzkumem M. Kostky roku 1999 v sousední ulici Legionářů (obr. 1:4), případně s nalezištěm č. VI J. Axamita z roku 1925 (obr. 1:3). Nutno podotknout, že jde o pouhý výsek mnohem rozsáhlejšího sídlištního areálu, evidovaného dalšími akcemi staršího i novějšího data (srv. Dobeš – Kostka – Stolz 2007, obr. 1). Nálezy diskutovaného horizontu z Ďáblic tak dnes nepochybně představují co do četnosti i kvality nejdůležitější kolekci v Čechách.

LITERATURA

- Axamit, J. 1930: Nové nálezy jordansmühlské keramiky v Čechách, Památky archeologické 36, 188–201.
- Dobeš, M. – Kostka, M. 2008: Další sídliště raného a starého eneolitu v Praze-Ďáblicích, Archeologie ve středních Čechách 12, 71–106.
- Dobeš, M. – Kostka, M. – Stolz, D. 2007: Sídliště kultur jordanovské a nálevkovitých pohárů v Praze-Ďáblicích, Archeologie ve středních Čechách 11, 79–124.
- Hájek, L. 1930: Jordansmühlská jáma v Ďáblicích, Památky archeologické 36, 271–272.
- Kalferst, J. – Zápotocký, M. 1991: Sídliště ze staršího období kultury nálevkovitých pohárů u Benátek, okr. Hradec Králové, Archeologické rozhledy 43, 376–410.
- Kovanda J. a spoluautoři 2001: Neživá příroda Prahy a jejího okolí. Praha.

- Kyselý, R. 2009: Analýza zvířecích kostí z jordanovských objektů v Mšenské ulici v Praze-Ďáblicích, *Archeologie ve středních Čechách* 13, 167–168.
- Lutovský, M. – Smejtek, L. a kol. 2005: *Pravěká Praha*. Praha.
- Lüning, J. 1976: Schussenried und Jordansmühl. In: H. Schwabedissen (ed.), *Die Anfänge des Neolithikums vom Orient bis Nordeuropa. Teil Vb. Westliches Mitteleuropa. Fundamenta. Monographien zur Urgeschichte. Reihe A. Band 3*. Köln-Wien, 122–187.
- Turek, J. 2005: Eneolit – pozdní doba kamenná. In: M. Lutovský – L. Smejtek a kol., *Pravěká Praha*. Praha, 239–348.

NACHTRAG ZU QUELLEN AUS DEM FRÜHEN ÄNEOLITHIKUM IN PRAG-ĎÁBLICE

Die Ausgrabung von J. Kovářík im Jahre 1982 in Mšenská-Strasse (Abb. 1:1), wo Funde offenbar aus einem oder zwei eingetieften Objekten abgenommen wurden, belegt wieder die dichte Besiedlung des Baugebietes von Ďáblice und seiner unmittelbaren Umgebung in der jüngeren Stufe der Jordansmühler Kultur. Sie hängt vor allem mit der Grabung von N. Mašek in der gleichen Strasse im Jahre 1967 (Abb. 1:2), der Tätigkeit von M. Kostka im Jahre 1999 in der benachbarten Strasse von Legionären (ulice Legionářů; Abb. 1:4) und mit dem Fundort Nr. VI von J. Axamit aus dem Jahre 1925 (Abb. 1:3) zusammen. Es sollte erwähnt werden, dass es sich bloß um einen Ausschnitt aus dem weit ausgedehnten Siedlungsareal, das durch weitere archäologische Aktivitäten registriert wurde, handelt (vgl. Dobeš – Kostka – Stolz 2007, Abb. 1).

MIROSLAV DOBEŠ

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR, PRAHA, v. v. i., LETENSKÁ 4, 118 00 PRAHA 1

MICHAL KOSTKA

MUZEUM HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY, POD VIADUKTEM 2595, 155 00 PRAHA 13